

«Дружина короля вечірки» — це мемуари дівчини, яку пізніше почали називати Літою Грей Чаплін (1908–1995), єдиної з усіх дружин Чарлі Чапліна, котра опублікувала свої спогади про життя з ним. Її мемуари являють собою екстраординарну голлівудську історію людини, яка була там від самого початку.

Уроджена Ліліта Луїза МакМуррей, що побачила світ у Голлівуді, вона розпочала свою кінематографічну кар'єру в дванадцятирічному віці зі співпраці з *Charlie Chaplin Film Company*, коли Чаплін обрав її на роль ангела, що фліртує, у своїй картині «Малюк». Коли їй було п'ятнадцять, Чаплін призначив Ліліту на головну жіночу роль у «Золотій лихоманці» та змінив її ім'я на Літа Грей. Юну актрису примусили припинити зйомки, коли в шістнадцятирічному віці вона завагітніла від Чапліна. У листопаді 1924 року вона одружилася з Чапліном у мексиканському містечку Емпальме.

Чапліни прожили разом два роки. Літа народила чоловікові двох синів: Чарлза Чапліна (молодшого) та Сідні Чапліна. У листопаді 1926 року, коли вона дізналася про те, що Чаплін зраджує її з Мерною Кеннеді (найкращою Літиною подругою), котру Чаплін на прохання дружини призначив на головну жіночу роль у своїй картині «Цирк», Літа залишила Чапліна та подала на розлучення. То було одне з перших розлучень, що отримало публічний розголос. Адвокатська скарга, в якій було викладено причини розлучення, складалася з сорока двох сторінок і містила такі факти приватного життя Чарлі Чапліна, які спричинили неабиякий скандал. Після розлучення Літа отримала компенсацію у 825 000 доларів, що на ті часи було нечувано великою сумою.

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Моя мати ніколи не була задоволеною своєю першою автобіографією «Мое життя з Чапліном: інтимні спогади», написаною в 1966 році у співавторстві з Мортоном Купером. У цій книжці Куперового було більше, ніж матиного, й «інтимні спогади» переважали «мое життя з Чапліном». Видавець переконав мою матір у тому, що надмір інтимних деталей і особистих подробиць її стосунків із моїм батьком Чарлі Чапліном сприятиме кращому продажу книги. Звичайно, видавець мав рацію, а до того ж, якщо зовсім чесно, у той час моя мати дуже потребувала грошей.

То був не перший випадок, коли мати дозволяла іншим людям переконати її в необхідності переказувати свою історію з надмірною екзальтацією. У 1927 році мій двоюрідний дід Едвін МакМуррей і його команда адвокатів, які спеціалізувалися на розлученнях, склали на мого батька судову скаргу, що зробилася справжнім блокбастером того часу. Безпрецедентно довгий (викладений на сорока двох сторінках), цей документ звинувачував мого батька в тому, що він «умовляв, примушував і спонукав позивачку [мою матір] приймати, наслідувати та ініціювати такі дії, вчинки та забаганки, що задовольняли розпусні вподобання відповідача [мого батька] та були занадто обурливими, безсоромними й аморальними, щоб їх детально описувати в цій скарзі». Вау! Аж такими словами моя мати ніколи не переповідала свою історію, це я можу сказати з цілковитою певністю. Коли приблизно за рік до її смерті матір запитали про її знамените «...інтимне життя» з моїм батьком, вона відповіла: «Ось що я можу сказати про своє сексуальне життя з друзякою Чарлі: поганенько, зате часто».

Тактика, обрана адвокатами, спрацювала на «відмінно», й мати отримала від батька найбільшу за всю тогочасну історію каліфорнійських розлучень компенсацію — 825 000 доларів, що у 1927 році було величезною купою грошей. Адвокатська скарга була настільки приголомшливою, що її навіть розмножили й продавали на вулицях усім тим тисячам людей, які бажали дізнатися «всю неприкриту

правду» про чоловіка, котрий був тоді найбільшою світовою знаменитістю. Розлучення моїх батьків було справжньою сенсацією, що наробила багато галасу, й зробилося першим у довгій вервечці скандальних голлівудських розлучень, які регулярно відбувались упродовж багатьох наступних років.

Одним із прикладів того, наскільки дивними та складними були стосунки моїх батьків, є їхні тривалі суперечки стосовно того, яке ім'я мені дати. Батько хотів, аби я носив його родинне ім'я й бажав назвати мене Сідні Чапліном на честь свого брата й мого дядька. Мати ж хотіла назвати мене Томасом Едвардом. Вони сварилися та сперечалися безперестанку, та врешті-решт, як це майже завжди у них бувало, батько переміг і мене було названо Сідні Чапліном. Батько, однак, пішов на поступку й дозволив матері скористатися другим іменем її батька Ерл для мого другого імені, але це її зовсім не заспокоїло. Ще дуже довгий час після розлучення вона відмовлялася називати мене Сідні, патетично вигукуючи: «Мені байдуже, що це твоє офіційне ім'я!» Тож у її домі впродовж багатьох років мене називали Томмі. Проте зрештою, років за двадцять до смерті, вона відмовилася від цієї своєї звички. До неї дійшло, що, хоча мій батько і виграв «бій за моє ім'я», вона виграла «грошову баталію». Та й Сідні, зрештою, звучить не так і погано!

Невідомо як, але, попри все це, Літа Грей Чаплін зуміла залишитися уважною матір'ю. Пам'ятаю, як після закінчення Лоренсвілля (крутої старшої школи поблизу Принстона (Нью-Джерсі), в якій нас готували до вступних університетських іспитів), я ще якийсь час відвідував набагато менш престижну старшу школу в північному Голлівуді. То була перша в моєму житті загальноосвітня школа. Одного дня котрийсь із однокласників запропонував мені «забити на школу», та оскільки до того я вчився виключно у спецшколах, де й жив, то навіть уявлення не мав про те, що уроки так от просто можна взяти й прогуляти. І от якось уранці я, вдягнений наче до школи, підійшов до матері та запитав, чи не можна мені отримати долар на сніданок. «Що це за вистава?» — поцікавилася мати. Вона розкусила мою аматорську гру, і зайве казати, що того дня до школи я все ж таки пішов.

Наскільки я пам'ятаю, мати завжди хотіла розповісти свою історію не чиймись, а своїми власними словами. І от за два роки до смерті вона наважилася це зробити. За допомогою свого друга й співавтора Джеффри Вейнса моя мати почала записувати свою історію так, як її пам'ятала, без зайвих перебільшень і, можливо, на диво багато

кому, описуючи портрет мого батька більш виважено та збалансовано, ніж це колись зробили Купер у своїй книжці та МакМуррей у своїй скарзі. Хоча мати й не пробачила батькові жодної з його провин, вона намагалася бути справедливою. Доживши до вісімдесяти семи років, не маючи що втрачати та бажаючи тільки правди, вона переписала історію свого життя з Чарлі Чапліном.

Робота над рукописом цілковито захопила мою матір, і закінчила вона її тільки за два місяці до своєї смерті. Мати дуже переймалася тим, аби її слова записувалися прямо й без ніяких перекручувань — тому саме так і було зроблено.

Ця книжка переповідає читачам дивовижну історію, що починається з того, як невинна дівчинка зустрічається зі знаменитим Маленьким волоцюгою, а закінчується тим, як вона, гірко розчарована, розлучається з ним. Тут уміщено деякі подробиці, що раніше ніде не були опубліковані, тож навіть фанати мого батька, котрі гадають, що знають геть усе про Літу Грей і Чарлі Чапліна, знайдуть на цих сторінках щось для себе нове та цікаве.

Наприкінці книжки читачі залишать мою матір двадцятирічною жінкою, котра вже перестала бути місіс Чарлі Чаплін і починає замислюватися про те, як зробити свою власну кар'єру у шоу-бізнесі. Мати хотіла стати кінозіркою, проте натомість зробила насправду успішну кар'єру співачки у водевілях і нічних клубах.

Хоча я ніколи не бачив, як моя мати грає на сцені, зате багато разів чув її спів. Удома я завжди крутився десь поруч, аби послухати, як вона репетирує. Деякі речі їй вдавалися особливо добре, наприклад «Я — дружина короля вечірки» (усі знали, що цю пісню було присвячено моєму батькові, й публіка дуже її вподобала). Навіть у власній вітальні мати поводитися напрочуд артистично, немов на сцені.

Для мого батька розлучення з моєю матір'ю було дуже болючим життєвим періодом, про який він не бажав згадувати і залюбки забув би зовсім, як про нічне жахіття. Власне кажучи, він ні з ким не обговорював тих подій. Навіть у своїй автобіографії він майже нічого про це не говорить, стиснувши весь епізод до декількох скупих рядків. І навіть зі мною він ніколи не говорив про цей свій шлюб. Зовсім ніколи. Якщо подумати, це може видатися смішним. Літа Грей була моєю матір'ю, а я дуже тісно співпрацював зі своїм батьком Чарлі Чапліном. У цій ситуації природно було б очікувати, що він виголосуватиме якісь сентенції типу «Ми не підходили одне одному» чи «Вона була ще надто юною», чи «Я нічого такого зовсім не хотів».

Але ні. Він не вимовив жоднісінького слова на цю тему. А я ніколи не запитував. Адже якось само собою зрозуміло, що про це не треба говорити. Батько навіть жодного разу не запитав, як у неї справи. Важко собі уявити, що чоловік, маючи від якоїсь жінки дитину, ніколи навіть не поцікавився, хай і між іншим, що в матері нового чи як їй ведеться. От як боляче йому було, як глибоко він був вражений.

Із цієї книжки видно, що мати зовсім не поділяла батькових поглядів і уявлень про шлюб. Переживши гіркоту розлучення, моя мати зуміла знайти себе, відчиститися від бруду всього пережитого та розпочати життя з нової сторінки, виявивши при цьому стійкість і пластичність характеру, набагато сильнішого, ніж мав мій знаменитий батько. Вона вибудувала свою кар'єру у шоу-бізнесі, втративши при цьому сина, котрий спився, і майже втратила себе саму з тієї ж причини, мало не занастивши своє життя. На сторінках цієї книжки Літа Грей Чаплін проходить повне коло, повертаючися до тих подій, що зробили її ім'я відомим, а моя мати нарешті отримує нагоду розповісти свою історію так, як тільки вона її бачить.

*Сідні Чаплін
Палм-Спрінгз, Каліфорнія
1997 р.*

СЛОВА ВДЯЧНОСТІ

Найперше я хочу подякувати Сідні Чапліну та Маргарет Біб за їхню доброту і терплячість, а ще за те, що надавали мені життєво необхідну підтримку та будь-яку допомогу.

Особливе «спасибі» говорю я Джонові С. Боукеру за його поради у написанні цієї книжки й за всі ті невеличкі підказки, що їх він надав цілий мільйон.

Я вдячна Кевінові Браунлоу, Девідові Робінсону та Девідові Шепарду за те, що прочитали рукопис і висловили думки, від яких ця книжка дуже виграла.

Також я висловлюю вдячність Бонні МакКорт, яка допомогла з вчиткою та редактурою тексту, а ще за її пропозиції.

Я заборгувала Стівові Рандісі за те, що він надав у моє розпорядження всі зібрані протягом багатьох років матеріали стосовно Літи Грей Чаплін.

Дякую родині Тотеро, особливо Девідові Тотеро, за те, що поділилися зі мною своїми неопублікованими інтерв'ю з Роллі Тотеро.

Також висловлюю щирі вдячність людям, які погодилися поговорити зі мною про Літу Грей Чаплін або ж про Чарлза Чапліна та висловили свої думки стосовно них, тим самим надавши мені такі необхідні докази правдивості тодішніх подій: Сідні Чапліну, Ентоні Кугану, Алістерові Куку, Дугласові Фербенксу, Гр. Пет Лонго, Вірджинії Черріл-Мартіні, Памелі Паумер, Девідові Раксіну, Дінові Ріснеру, Девідові Робінсону і Бетті Чаплін-Тетрік.

Я хотіла б висловити своє захоплення Стефаном Чапліном, Ліндою Френк, Себастьяном Твардозом і Сандрою Вейнс, які також долучилися до написання цієї книжки.

А ще я хочу подякувати за надану мені допомогу адміністрації та співробітникам бібліотеки імені Маргарет Геррік Академії кінематографії, мистецтва та природничих наук, а також працівникам архіву Верховного суду Лос-Анджелеса.

І нарешті, цей проєкт ніколи не вдалося б реалізувати без участі *Roy Export Company Establishment*, а особливо Памелі Паумер та її правонаступниці Кейт Гайонварш, за те, що вони дозволили використати світлини та папери Чапліна, що зберігалися в паризькому архіві *Roy Export Company Establishment*.

ВСТУП

Моє життя — відкрита книга,
точніше, дві відкриті книги...
І друга є правдивою.

Літа Грей Чаплін

Літа Грей Чаплін, друга дружина Чарлі Чапліна, котра вистояла в багатьох життєвих баталіях, розпочала писати свої другі мемуари в дуже поважному віці вісімдесяти семи років. Власне, більшість відомостей, що містяться у цій книжці, було зібрано та підготовлено до друку в 1995 році, незадовго перед її смертю. На той час, коли Літа взялася за ручку та папір і почала записувати свої спогади, опубліковані в цій книжці, вона вже давно розібралася з власними почуттями стосовно болісного розлучення з Чарлі Чапліном і втамувала свою лють до нього. Літине жовчне ставлення до колишнього чоловіка упродовж багатьох років поступово знищило само себе, адже вона дедалі чіткіше усвідомлювала, що становить інтерес для публіки виключно через свій зв'язок із Чарлі Чапліном. Отже, ця книжка, розпочата й завершена наприкінці життя Літи Грей Чаплін, є результатом довгих і ретельних роздумів, які тривали майже сімдесят років. Вона являє собою виважений життєпис жінки, яка примирилася зі своїм минулим і вирішила залишити нащадкам правдиву хроніку подій свого життя.

Літа мала стійке відчуття, що перед тим як померти, мусить виправити всі неточності, що їх так багато міститься в її першій автобіографії «Моє життя з Чапліном: інтимні спогади», написаній у спів-авторстві з Муртоном Купером. На вимогу видавця Купер переписав Літин безладний рукопис, прикрасивши та навмисно гіперболізувавши деякі подробиці, щоб, з одного боку, зробити оповідь доладнішою, а з іншого — привернути увагу публіки до найбільш скандальних аспектів Літиних стосунків із Чапліном. Видавець абсолютно правильно розрахував, що повна інтимностей, написана у стилі «нехай усі знають» книжка буде цікавою всім і зробиться бестселером, але Літа ніколи не була задоволена фінальним продуктом. У цій книжці інтимні моменти Літиних стосунків із Чарлі Чапліном також є, але вони описуються правдиво та об'єктивно, без зайвої екзальтації, саме

так, як зробила б Літа і першого разу, у 1966 році, якби не дослухалася до порад вправного у маркетингових стратегіях видавця і якби не так гостро потребувала матеріальної вигоди від того проекту.

У цих спогадах Літа Грей Чаплін використовує свою останню можливість виправити всі ті неточності та перебільшення, що містяться в її перших мемуарах, опублікованих 1966 року, — й це, без сумніву, можна вважати життєво необхідним завданням, особливо беручи до уваги невгасимий інтерес публіки до самої Літи та тієї ролі, що вона відіграла в житті й творчості Чарлі Чапліна.

Взаємини Чарлі Чапліна та Літи Грей були, напевне, найважчими та найбільш деструктивними порівняно з усіма іншими стосунками, що їх він мав із жінками, адже все закінчилося дуже болючим розлученням і найбільшим у голлівудській історії 1920-х років скандалом. Під час судового процесу, що ним супроводжувалося розлучення, ставлення громадськості до Літи Грей було двоїстим. Одні вважали її такою собі золотошукачкою, котра вирішила збагатитися за рахунок світової знаменитості, а інших обурювало те, що чоловік, який досяг Чаплінового віку, міг мати інтимні стосунки з такою юною дівчиною, як Літа. Коли ж на початку п'ятдесятих років почали з'являтися численні газетні статті і навіть книжки, автори яких безсоромно перетрушували брудне шмаття стосунків Чарлі Чапліна та Літи Грей, то в них Літі відводилася переважно роль «поганої дівчинки», адже на користь Чапліна свідчила його всесвітня слава та недоступність багатьох визначальних фактів його подружнього життя з Літою Грей, які стали відомими тільки зараз. А ще в п'ятдесяті роки вийшов друком роман Володимира Набокова «Лоліта», котрий, на думку багатьох, було написано під впливом історії стосунків Чарлі Чапліна та Літи Грей.

Хоча місце, що його посідає Літа Грей в агіографії Чарлі Чапліна, безумовно, завжди залишатиметься важливим, адже вона була його дружиною, шлюб із якою виявився дуже важким, і народила Чапліну двох перших синів (Чарлза Чапліна Молодшого та Сідні Чапліна), історикам кінематографу та просто любителям кіно слід об'єктивніше подивитися на її внесок у життя Чарлі Чапліна. Літа була не просто утаємниченим свідком подій, що їх прийнято називати найкращим періодом творчості Чарлі Чапліна (маються на увазі 1920-ті роки), але й брала в них безпосередню участь і досить драматично вплинула на три його найвидатніші картини: «Малюк», «Золота лихоманка» та «Цирк».

Чаплін створив Літу Грей, наділивши юну дівчину, котру раніше звали Лілліта МакМуррей, псевдонімом, який, на його думку, матиме привабливіший вигляд на кіноафішах. Було чимало спекуляцій

стосовно того, що ж у цій довготелесій дівчинці з випнутими кістками приваблює Чапліна, що він вирішив узяти її на роль Ангела, що фліртує, у «Малюкові». Очевидно, Літині великі промовисті очі відіграли не останню роль у цьому рішенні Чапліна. Проте сама Літа в одному з останніх своїх інтерв'ю описувала іншу, більш глибинну та психологічно зумовлену причину того, що одразу ж сподобалася Чаплінові. Вона сказала: «Він [Чаплін] був творцем настільки, що любив творити й людей. Він хотів бачити, як дівчинка оживе. Йому надзвичайно подобалося спостерігати за пробудженням жінки у дівчині. А ще він мав фетишистське ставлення до цнотливиць»¹.

Існує багато свідчень правдивості такого пояснення, наприклад, підписуючи з нею 1920 року перший контракт на виконання ролі в картині «Малюк», Чаплін сфотографував дванадцятирічну Лілліту в образі дівчинки-ангела з відомого полотна Джошуа Рейнольдза «Вік невинності». У своєму фільмі «Малюк» Чаплін створив роль Ангела, що фліртує, спеціально для Літи, а потім, аби виправдати появу цього персонажа в картині, увів до неї цілу низку добре продуманих кадрів, які переповідали сни ангела, проте зараз вони сприймаються радше як своєрідне мистецьке передбачення подальших зовсім невеликих подій, а також як свідчення чаплінського абсолютного замилювання пробудженням дівочої сексуальності. Титри, якими перемежуються кадри, присвячені Ангелу, що фліртує, пронизані тонкою іронією і можуть вважатися метафоричними: «Труднощі починаються», «Спокуси його», «Невинність», «...», «Набуття легковажності».

Роланд Тотеро, який був Чапліновим оператором упродовж багатьох років, також підтверджує висловлену Літою думку, згадуючи про неї як про вочевидь незрілу дівчинку, що її Чаплін одразу ж уподобав. За свідченням Тотеро:

Там [у «Малюкові»] був великий крупний план, коли вона [Літа] притуляється до того пролази, хоча й малося на увазі — за словами Чака [Ріснера] — що все те діється на небесах.

Господи, та він [Чаплін] постійно прокручував той кадр уперед-назад і все дивився на нього. Святий Ісусе, він мав при цьому повен рот слини і — я пам'ятаю — сказав: «О, чорт забирай!» Я сказав Джекові [Вільсону, другому оператору, котрий працював на майданчику під час зйомок «Малюка»]: «Що за чортівня? Абсолютно ніяка, богом забута малявка з кістлявими ногами, і що такого він у ній бачить?»²

¹ Цю та всі подальші цитати висловів Літи Грей Чаплін узято з аудіозаписів, зроблених Джеффри Вейнсом 1995 року.

² Роланд Г. Тотеро в родинному інтерв'ю, датованому 1964 роком.

Майже одночасно з початком своїх сексуальних стосунків із Літою Грей Чаплін починає знімати її у своїй картині «Золота лихоманка», де Літа грала роль танцівниці. Попри те що вона була виконавицею головної жіночої ролі у цьому фільмі протягом шести місяців, Чаплін зняв Літу лише в одній важливій сцені, і сталося це через три тижні після підписання з нею контракту. Журнал зйомок за 24 березня 1924 року показує, як глибоко Чапліна захоплювала сексуальна привабливість Літи й наскільки сильно це впливало на його роботу. Сцена, що її тоді знімали, відтворює власні фантазії Чапліна, котрий зображує Літу як свій «заборонений плід».

Сцена 14: крупний план. Наплив. Ч. спить у кухні на канапі. Літа стоїть над ним, тримаючи тістечко, будить його. Він прокидається і сідає на канапі. Вона опускається поруч із ним, усміхається, бере одну ягоду та простягає йому. Він обертається обличчям до камери, з'їдає ягоду й усміхається. Вона бере ще одну ягоду та простягає йому. Вона каже: «Заплющ очі й розкрий рота». Він так і робить, а вона кидає тістечко йому прямо в лице й сміється. Ч. збирає тістечко, обличчя його перемазане кремом. Обличчя тане. Крупний план. Наплив. Хижка, Ч. спить у невеликому ліжку, вкритий до шиї ковдрою, голова залишається вільною. Сніг лежить на його лиці та шиї. Сніг кілька разів падає з даху. Він прокидається, сідає, роззирається кімнатою. Стирає сніг з обличчя, встає, іде вперед, ліворуч від камери. О. К.

Наступного разу танцівниця з'являється вже тільки в середині «Золотої лихоманки». Така дивна побудова сценарію свідчить про труднощі, з якими Чаплін вибудовував епізоди, де, на його думку, незріла Літа могла б зіграти. До того ж майже на всіх фотографіях, зроблених під час зйомок «Золотої лихоманки», що збереглися до нашого часу, Літа сидить без діла, а журнал зйомок підтверджує той факт, що Чаплін зняв лише декілька епізодів із нею. Усі ці епізоди, крім одного, було відзнято на локації у Тракі (Каліфорнія). Винятком була описана вище послідовність кадрів під умовною назвою «Заборонений плід», яку зняли на власній студії Чапліна.

Під час зйомок «Золотої лихоманки» Літа завагітніла, й Чаплін перервав роботу над фільмом більш ніж на три місяці. У міру того як худорлява фігура Літи під впливом вагітності почала змінюватися, що слугувало Чаплінові постійним нагадуванням про те, що дівчина вже не була ні «забороненим плодом», ні цнотливицею, його сексуальний потяг і зацікавленість у ній почали згасати.

Аби уникнути законного покарання та громадського осуду і скандалу, що замаячили на горизонті, Чаплін одружився з шістнадцятирічною Літою Грей 25 листопада 1924 року, хоча для нього ці стосунки вже втратили будь-яку привабливість. Літа, котра тепер була його дружиною, поводитися цілковито аморфно й не відповідала інтелектуальним запитам Чапліна та його оточення і друзів. Коли Чаплін відновив зйомки «Золотої лихоманки», то взяв на виконання головної жіночої ролі іншу актрису — Джорджію Гейл, котра замінила в цій картині його молоду дружину. Чаплін викинув із фільму єдиний значний епізод, у якому зняв Літу, вирішивши не перезнімати «Заборонений плід» із Джорджією Гейл.

Вплив Літи на роботу Чапліна над наступним його фільмом «Цирк» найперше виявився в тому, що вона змусила чоловіка взяти на роль головної героїні свою найкращу подругу Мерну Кеннеді, котра мала грати в картині Вершницю. Літа так описувала події, що привели до підписання контракту з Мерною Кеннеді:

Мерна Кеннеді та я завжди товаришували. Ми були подругами ще відтоді, як малими дівчатками разом ходили до школи танців. Коли містер Чаплін розповів про свої плани зняти «Цирк», я зрозуміла, що моя подруга Мерна як ніхто інший підходить на виконання головної жіночої ролі у цьому фільмі. Я запитала, чи не погодиться він подивитися на неї. Він не любив, коли я та й навіть члени його команди щось радили у цих питаннях, але після того, як я вже зовсім надокучила йому своїми проханнями, він усе ж таки погодився запросити її на проби. ...Містер Чаплін залишився дуже задоволений результатом проб і навіть висловив мені свою вдячність за те, що запропонувала йому спробувати на цю роль Мерну¹.

За сюжетом «Цирку» десь у середині фільму Вершниця робиться причиною того, що Волоцюга втрачає свою здібність бути кумедним. У реальному житті Чапліну здавалося, що той самий ефект на нього справляє власна дружина. У повній скривдженіх почуттів заяві на розлучення, що її Літа подала 10 січня 1927 року, коли робота над «Цирком» була в розпалі, вона скаржилася на те, що чоловік якось заявив їй: «Зникни з моїх очей, поїдь кудись і якийсь час не з'являйся. Я не можу працювати, не можу творити, коли ти тут, ти руйнуєш мою кар'єру». Судовий процес, що супроводжував розлучення, загрожував зривом роботи над фільмом, зйомки якого припинилися на вісім місяців через те, що Літині адвокати вимагали

¹ Літа Грей Чаплін до Джеффри Вейнса, 29 листопада 1993 р.

відчуження всієї Чаплінової нерухомості, включно з незавершеною картиною та кіностудією.

Зневірівшись у тому, що зуміє врятувати свою кіностудію, Чаплін запакував усі дев'ять катушок кінострічки зі змонтованими сценами та тринадцять — із незмонтованими й відправив їх до Нью-Йорка, де вони зберігалися б у безпечному місці. Навчений гірким досвідом розлучення з першою дружиною Мілдред Гарріс, що відбувалося під час зйомок «Малюка», коли її адвокати так само намагалися заволодіти його фільмом, Чаплін завбачливо підстрахувався, щоб уберегти «Цирк» і не дозволити адвокатам Літи забрати в нього картину.

Під кінець третього тижня січня 1927 року, невдовзі після того, як Літа подала до суду Лос-Анджелеса свою заяву на розлучення, у Нью-Йорку з Чапліном стався нервовий зрив. Це трапилося прямо в квартирі його юриста Натана Беркена. Упродовж кількох наступних місяців усі газети слідували за взаємними звинуваченнями та галасливими заявами обох сторін і охоче їх публікували. Нарешті 22 серпня 1927 року по закінченні восьми місяців, упродовж яких Чаплін не міг працювати над «Цирком», Літа отримала попередню постанову судового рішення про розлучення, згідно з яким їй призначалося 825 000 доларів компенсації (625 000 їй самій і по 100 000 на кожного сина у вигляді трастового фонду), а також віддано опіку над обома дітьми. У цій книжці подано повний і невідредагований текст Літиної заяви на розлучення, Чаплінову відповідь і його зустрічний позов, а також Літину відповідь на нього — трагікомічну чорно-білу хроніку болісної та смертоносної міжособної боротьби Чарлі Чапліна та його другої дружини.

Розлучення з Літою під час роботи над «Цирком», зйомки якого супроводжувалися нескінченними проблемами та труднощами, переповнило гіркотою спогади Чапліна про цей важкий період його життя та про сам фільм. Попри те що ця його картина вирізняється дуже високою якістю, в основному томі своєї автобіографії («Моя біографія») Чаплін згадує про неї тільки мимохідь. Упродовж кількох десятиліть він відмовлявся перевидавати «Цирк» тільки через те, що для Чапліна він асоціювався з Літою. Тільки в 1970-му, через сорок два роки після першого виходу на екран, Чаплін знову випустив цей фільм. Коли ж він побачив, із яким ентузіазмом сучасна публіка сприйняла картину, то змінив своє ставлення до «Цирку», забувши свої погані почуття, пов'язані з ним.

Коли Чапліну вже переважило за вісімдесят, його негативне ставлення до Літи почало потроху розвіюватись, але й тоді він продовжував

уперто відмовлятися від будь-яких спроб поговорити про неї. Кожного разу, коли Літине ім'я так чи інакше спливало в розмові, Чаплін повторював те саме: «Я кохав усіх своїх жінок, окрім неї».¹ Водночас Літа з неабияким задоволенням переповідала про те, як на початку сорокових бачилася з Чапліном, невдовзі після того, як він одружився з Уною О'Нілл, і він, за її словами, був дуже спокійним і в намаганні втішити на той час хвору Літу сказав їй: «По-справжньому я кохав тільки двох жінок у своєму житті: тебе й дівчину, з якою одружений зараз».

Ця тривала зачарованість Літою може частково пояснюватися багаторічною мовчанкою самого Чапліна, котрий ніде жодним словом не згадував про свою другу дружину. Така позиція дуже нервувала Літу, змушуючи її почуватися відторгнутою й ображеною, та спонукала до того, щоб правдиво переповісти історію свого життя. «Чарлі навмисно не згадує про мене у своїй автобіографії, викинувши мене зі свого життя,— казала пізніше Літа,— бо розповісти про мене означало б показати себе з поганого боку. Він би вже не зміг виставити себе жертвою». Насправді Чаплін згадує про Літу в кількох місцях обох своїх автобіографічних книжок («Моя біографія» та «Мое життя в картинах»). Так, у книжці «Моя біографія» він пише:

Під час зйомок «Золотої лихоманки» я одружився вдруге. У цьому шлюбі народилися двоє моїх синів, які зараз стали дорослими і викликають у мене лише захоплення, тому не буду вдаватися у подробиці нашого подружнього життя. Цей шлюб тривав два роки, впродовж яких ми намагалися якимось усе налагодити, але намарно: все було настільки безнадійним, що закінчилося величезною гризнею².

Так само й у книжці «Мое життя в картинах», говорячи про свій другий шлюб, Чаплін уникає будь-яких деталей:

Мій другий шлюб виявився ще більшою катастрофою, ніж перший. Єдиною доброю річчю, що з нього вийшла, було народження двох синів — Чарлза Молодшого та Сідні. Літа Грей зіграла епізодичну роль у «Малюкові» перед тим, як я запросив її грати в «Золотій лихоманці». Ми одружились у 1927-му й залишалися разом тільки два роки. Розлучення відбувалося в атмосфері гіркоти, болю та бруду. Цей період життя був для мене часом великого професійного злету, але водночас і глибокого душевного смутку. Окрім незадоволення від невдалих стосунків із Літою Грей, я пережив ще й велике особисте горе, коли померла моя мати³.

¹ Памела Паум'єр до Джеффри Вейнса, березень 1994 р.

² Chaplin Charles. My Autobiography. London: Bodley Head, 1964. С. 328.

³ Chaplin Charles. My Life in Pictures. London: Bodley Head, 1974. С. 228.

Однак попри те, що сам Чаплін із гіркотою відгукується про свій шлюб із Літою Грей, її історія є невід'ємним компонентом усесвітньої слави та легендарності, що нею овіяна постать Чарлі Чапліна. Ця книжка має на меті не лише пролити світло на життя Літи Грей Чаплін, але й на самого Чапліна також. Літа часто зауважувала, що бачила в Чаплінові двох людей: Чарлі Чапліна-чоловіка та Чарлі Чапліна-митця. А далі вона пояснювала, що Чарлі Чаплін-чоловік був дуже серйозним, тоді як Чарлі Чаплін-митець, перевдягнений у театральний костюм, мав дуже кумедний вигляд і випромінював веселість.

Я кохаю Чапліна-митця. Я вважаю його багатоліким генієм. Але я також знала і Чапліна-чоловіка — в усіх можливих його настроях. І єдиним коханням цього чоловіка була його робота. Усе, що лякало Чарлі, сприймалося ним як загроза його роботі й було у Чаплінові-чоловікові страшно потвору.

Хоча юна Літа Грей і закохалась у Чапліна-митця, заміж вона вийшла за Чапліна-чоловіка. Саме ця дихотомія й зумовила провал подружнього життя цієї пари.

На останніх сторінках сама Літа дає, можливо, найкраще пояснення того, чому ця книжка є актуальною зараз і, як вона сподівається, значущою та де в чому викривною:

Я дивилася на все з абсолютно іншої перспективи. Я була типовим підлітком, що потрапив до середовища голлівудської еліти у той прекрасний і незабутній час, коли тільки починали знімати кіно. Я так і не зробилася своєю у тому дивному світі, й моя перспектива не втратила унікальності. Моя точка зору чужинки, що сприймає світ кіно відсторонено, робить ці спогади ще більш цікавими, принаймні так мені здається.

*Джеффри Вейнс
Лос-Анджелес, Каліфорнія
1997 р.*

ЗАУВАЖЕННЯ ДО ТЕКСТУ

Оскільки на обкладинці цієї книжки моє прізвище стоїть поруч із Літиним, я відчуваю необхідність коротко пояснити свій внесок у написання цих мемуарів.

Основний текст було майже повністю написано власноруч Літою, що, на мою думку, підвищує його історичну цінність, хоча й подекуди негативно впливає на зв'язність викладу. Моя ж роль у написанні основного тексту зводилася до обов'язків редактора й упорядника, але водночас я іноді мусив бути й вивідувачем інформації, часом почувуючись алхіміком і компілятором. Моєму безпосередньому авторству належать тільки вступ, примітки та деякі інші пояснювальні нотатки. Хоча й тут, як і в решті книжки, останнє слово завжди залишалося за Літою.

Джеффри Вейнс

«Я — ДРУЖИНА КОРОЛЯ ВЕЧІРКИ»

ВІРШ

ПІСНЯ ДЛЯ ХОРУ

*Слова та музика Перл та Артура Ліннман
Право інтелектуальної власності належить Літі Грей Чаплін*

Моя історія чарівна й болюче коротка.
Я вийшла заміж за того, хто живе для акторства.
Я могла вийти за авіатора чи навіть принца —
А вийшла за фокусника, таке може тільки наснитися!
Нещасний мій маг навіть не фахівець,
І це означало трагічний кінець.
Я могла мати престижного декоратора,
Звіздаря чи відомого авіатора,
Але натрапила на престиждижитатора,
І це мене влаштовує, так, це мене чудово влаштовує!

Приспів:

Я — дружина короля вечірки,
Єдина, за ким він ніколи не буде побиватись,
І доки він фіглює й махлює, шукаючи собі слави,
Я мушу нудити світом і можу лише сміятись!
Він гарчить, наслідуючи диких звірів,
І смішить людей, витягаючи *пташок* із кишень!
На вечірках його шанують і славлять усі знайомі,
А вдома у ліжку мене судомить...
Бо тільки на вечірках він буває невтомним.
Я — дружина короля вечірки.

Ритм змінюється:

Не дивно, що маю трагічне кохання,
Я одружена з хатнім комедіантом.
Він має десяток костюмів, а я — дуже кепський вигляд!
Він думає, що мені все найгірше підійде.
Родина для нього — щось другорядне,
Ніколи він в мене не просить поради.
Але на вечірці він завжди щасливий!
Чарівний, яскравий, як справжнє світило!
І я часом думаю, що мені пощастило!
Так, мене це влаштовує, мене це чудово влаштовує.

Приспів:

Я — дружина короля вечірки,
Я зайва на їхньому святі життя.
І коли він вино, авжеж не навмисно,
Лле на спину заможної удовиці.
Я захоплено думаю: «Він же доросле *дитя!*»
У грудні йому виповнюється сорок три,
І якщо він — дитина, то я — дурна *гуска!*
Десять років тому я потрапила під його чари —
Він дістав тоді кролика. Звідки, краще про те помовчати.
А тепер на самий вигляд кроликів *мене тягне кричати!*
Я — дружина короля вечірки,
І ця вечірка нищить мое життя.